

Dezenformasyonla Mücadele El Kitapçığı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM
BAŞKANLIĞI

DMM

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI
Dezenformasyonla Mücadele Merkezi

Giriş

Dezenformasyon faaliyetlerinin Türkiye için oluşturduğu tehdidin en etkili şekilde bertaraf edilebilmesi, dezenformasyonla mücadele çalışmalarının kurumsallaşarak daha disiplinli bir şekilde devamının sağlanabilmesi için Ağustos 2022’de Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde müstakil bir birim olarak Dezenformasyonla Mücadele Merkezi kurulmuştur.

Merkez, Türkiye Cumhuriyetine karşı yürütölen psikolojik harekât, propaganda ve algı faaliyetlerini takip etme, değeriendirme ve her tür manipölasyon ve dezenformasyona karşı ilgili kamu kurumları ile iş birliğı yaparak, gerekli tedbirleri alma görevlerini yerine getirmektedir.

Temel Kavramlar

Dezenformasyon

Bireylere, topluluklara veya devletlere zarar vermek amacıyla eksik, yanlış veya çarpıtılmış bilginin üretilmesi ve yayılmasıdır. Dezenformasyon, kasıtlı olarak yapılan bir eylemdir ve genellikle gizli tutulmaya çalışılır. Çok eski zamanlardan beri başvurulan bir manipölasyon eylemi olsa da zaman içinde gelişen teknolojilerle birlikte yeni ve daha karmaşık formlara bürünmüştür. Örneğin deepfake (derin sahtelik) denilen teknolojiyle, yapay zekâ kullanılarak insanların görüntüleri gerçekte yer almadıkları videolara eklenebilmektedir. Üstelik deepfake videolarının sahte olduğunu anlayabilmek oldukça güçtür.

Mezenformasyon

Yanlış, eksik veya çarpıtılmış bilginin kasıtsız olarak paylaşılmasıdır. Mezenformasyonun aracı olan kişiler, yaydıkları bilginin doğru olduğuna inanır ve aksini sorgulamazlar. Mezenformasyonun dezenformasyondan farkı, zarar verme amacı taşımamasıdır. Buna rağmen bireyler, toplumlar ve devletler üzerinde ciddi olumsuz etkileri vardır. Üstelik dezenformasyon amacıyla üretilen bir bilgi zaman içerisinde mezenformasyona sebep olabilir. “Bu bilgiyi kim, ne amaçla paylaştı?” sorusu, dezenformasyon ile mezenformasyonu ayırt etmeye yaramaktadır.

Temel Kavramlar

Malenformasyon

Gerçeğe dayalı bilgilerin, bireylere veya topluluklara zarar verme kastıyla yayılmasıdır. Bilginin kötüye kullanımı olarak da ifade edilebilir. Bu bilgiler genellikle kişisel ve özeldir, sızdırılarak elde edilir. Kişilerin inançları, yaşam tarzları, özel hayatları gibi konularda elde edilen bilgiler malenformasyon ile kişilere karşı kullanılabilir. Malenformasyonun en önemli motivasyonlarından biri zarar verme suretiyle çıkar sağlamak, kişileri ve toplulukları sindirerek bertaraf etmektir.

PostTruth (Hakikat Sonrası)

2016 yılında Oxford Sözlüğü tarafından yılın kelimesi seçilen “hakikat sonrası”, bilgi ile inançların iç içe geçtiği ve bilimsel yaklaşıma ters düşen durumları nitelemek için kullanılır. Hakikat sonrası belirleyen en önemli faktör, nesnel gerçekliğin kamuoyunun kişisel görüşleri ve inançları doğrultusunda etkinliğini kaybetmesidir. “Hakikat sonrası” kavramına göre bu çağda hakikat arayışı önemini yitirmiş, öznellik merkezi hâle gelmiştir.

Temel Kavramlar

İnfodemi

İngilizce information (bilgi) ve epidemic (salgın) kelimelerinden türetilmiştir. Doğru ile yanlışın ayırt edilemez derecede iç içe geçtiği yoğun bilgi akışını tanımlayan bu terim, koronavirüs salgını esnasında bilgi kirliliğinin dramatik şekilde artışı sebebiyle Dünya Sağlık Örgütü tarafından gündeme getirilmiştir. Salgın hastalık gibi konularda öne çıkan korku, panik, söylentiler, veriler ve gerçekler birbirine karışıp yayılmaya başladığında, gerçek bilgiyi diğerlerinden ayırt etmek güçleşir. İnfodemi, bilgi kirliliğinin bulaşıcı doğası ile toplumsal huzur ve halk sağlığı arasındaki hayati ilişkiye vurgu yapan bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Filtre Balonu

Günümüzde sosyal medya şirketleri, kullanıcıların sosyal ağlarda geçirdiği süreyi artırmak amacıyla onlara kişiselleştirilmiş bilgi ve bilgi kaynakları sunacak şekilde tasarlanmaktadır. Son derece gelişmiş yazılımlarla, kişilerin adına, onlara özel olarak yapılan bu içerik ayıklama süreci, filtre balonları yaratarak kişinin erişebileceği haber, fikir, yaklaşım ve deneyim çeşitliliğine ket vurur.

Temel Kavramlar

Propaganda

Bilgilerin ya da fikirlerin, çıkarı olan taraflardan biri tarafından sistematik olarak kendi çıkarına olacak şekilde yayılması anlamına gelir. Propaganda da amaç, yayan tarafın çıkarına bir kanaat ya da tutum oluşturmaktır.

Sahte Haber

Ana akımda yer alan haberleri taklit eden, kasti olarak geliştirilmiş, sansasyonel, duygusal, yanlış yönlendiren ya da tamamen yanlış olan haberler sahte haber (fake news) olarak ifade edilir.

Yankı Odası

Yankı odası etkisi, bireyin ya da topluluğun, bilinçli olarak farklı ya da karşıt fikirleri susturmaya, yoksaymaya, gerçek dışı, haksız, güvenilirmez ilan etmeye çalışması şeklinde gözlemlenir. Boş bir odada yalnızca kendi sesini duyan ve geri kalan tüm sesleri odanın dışında tutan biri gibi, kişi kendisinden başka kimsenin sesini duymaz ve tam olarak bu sebeple kendi sesi de başkaları tarafından dikkate alınmaz hâle gelir. İşte bu bilinçli ve sürekli yok sayma tercihinin “yankı odası etkisi” adı verilir. Yankı odası etkisi; toplumsal dışlama, ötekileştirme, ayrımcılık ve nefret suçlarının altında yatan kritik etkenlerden biridir.

Yanlış Bilginin Türleri

Çarpıtma

Bir kişi ya da olaya dair anlatı kurgulamak veya algı oluşturmak için bilginin çarpıtılarak kullanılmasını ifade eder. İfadelerin cimbızlanarak kullanılması veya istatistiklerin kendi fikrine uyacak şekilde alıntılanması sık karşılaşılan durumlardır.

Taklit

Taklit veya Sahte Kimlikli İçerik; tanınmış bir kişi, kurum veya markanın kimlikleri taklit edilerek yanlış bilgi üretilmesi durumunu ifade etmek için kullanılır. Genellikle sosyal medya platformlarında karşılaşılmaktadır.

Uydurma

Tamamıyla uydurulmuş, gerçek dışı olan doğrudan kandırma ve zarar verme amacıyla tasarlanmış yanlış bilgi türüdür.

Hiciv/ Parodi

Zarar verme amacı taşımayan ancak yanıltıcı olabilen yanlış bilgi türüdür.

Yanlış Bilginin Türleri

Manipüle Edilmiş İçerik

Gerçek bir bilginin ya da görüntünün, fotoğrafın, ses içeriğinin, videonun aldatma amacıyla değiştirilmesi yoluyla oluşturulan yanlış bilgi türüdür. Kırpma, kesme, hızıyla oynama, montajlama, görüntüyü tersine çevirme, yanlış alt yazı ekleme gibi teknikler kullanılır.

Hatalı İlişkilendirme

Başlıkların görsellerin ya da görsellerin altındaki açıklamaların içerik ile uyumadığı durumları ifade eder. Genellikle paylaşımlarda tıklanmayı arttırmak için veya algı oluşturmak için kullanılır.

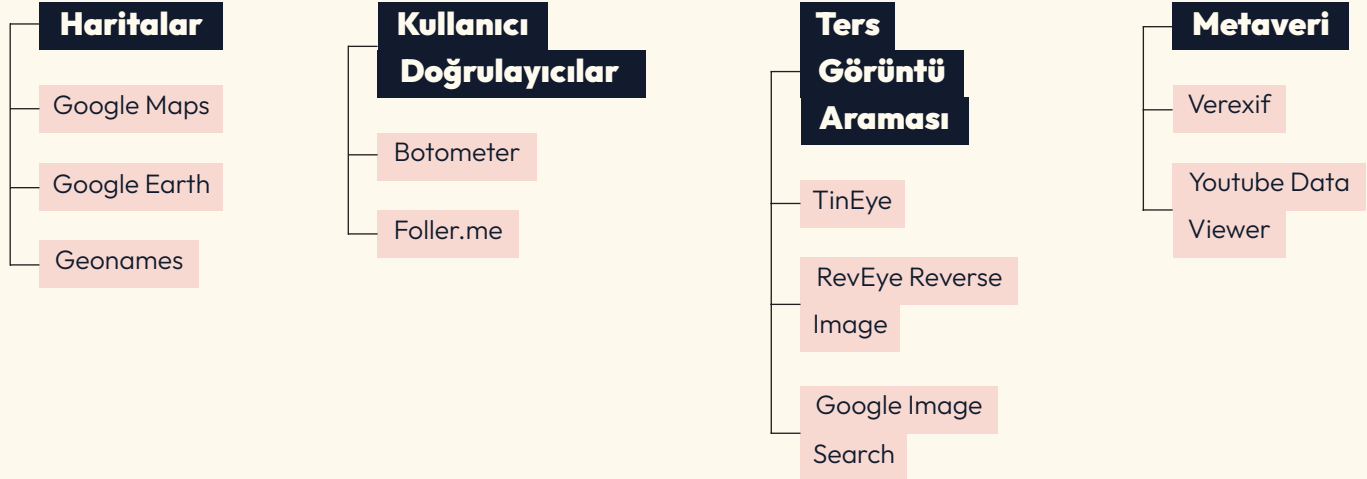

Bağlamdan Koparma

Gerçek içerik yanlış bir bağlam içene yerleştirilir. Metin, görsel veya video esasında doğru olsa bile başka bir bağlamda kullanılmakta, gerçekliliğinden koparılarak yanlış bilgi üretilmektedir.

Doğrulama Araçları

Aşağıda, doğrulamada kullanılan faydalı sitelerden ve araçlardan bazılarını bulabilirsiniz.

Dezenformasyonu Tespit Etmek için İpuçları

Yazarın Kim Olduğuna Bak

Yazar gerçek kişi mi kontrol et.

Google, LinkedIn, sosyal medya hesapları gibi erişilebilir kaynaklardan yazarı araştır.

Kaynağı Kontrol Et

Paylaşılan bilgilerin kaynağını kontrol et.

İnternet sitesi ise sitenin, “hakkında” bölümünden misyonunu, iletişim bilgilerini ve sitenin güvenilirliğini araştır.

Bağlantı Adresi ve Uzantılarına Dikkat Et

İnternet sitesinin adres uzantısı; “gov” veya “edu” ile bitiyorsa site güvenilirdir. “com” ile bitiyorsa sitenin güvenilirliğini araştır.

“.co” veya “com.co” gibi olağandışı uzantılarla bitiyorsa o siteden uzak dur.

Bağlantı adreslerindeki harf oyunlarına karşı dikkatli ol.

Dezenformasyonu Tespit Etmek için İpuçları

Tarihi Kontrol Et

Haberin paylaşım tarihini ve güncelliğini kontrol et.

Bazen eski haberler tekrar paylaşılır, ancak bu onların güncel konularla alakalı veya doğru olduğu anlamına gelmez.

Destekleyici Kaynaklar/Kanıtlar Ara

Okuduğun haberde öne sürülen iddiaları destekleyici kanıtlar olup olmadığına bak. İddialarını kanıtlayamayan kaynaklara karşı dikkatli ol.

Başka Kaynaklara da Bak

İçerikleri farklı kaynaklardan teyit edin.

Başlıkların Altını da Oku

Haber başlıkları tıklanma sayısını arttırmak için yanıltıcı ve sansasyonel olabilir. Bir haberin başlığıyla birlikte içeriğini de oku.

Tık tuzağına karşı dikkatli ol.

Dezenformasyonu Tespit Etmek için İpuçları

Resmi Kaynaklara Bak

Kriz anlarında ve kritik gelişmelerde resmi kaynakların açıklamalarını takip et.

İroni veya Mizah mı?

Bazı içerikler ironi ve mizah için üretilebilmektedir. Tuhaf ve sıra dışı görünen içerikler gerçek mi yoksa mizah veya ironi mi gözden geçir.

Dilbilgisi ve Yazım Hataları Var mı?

Saygın yayın kaynakları, üst düzey dilbilgisi ve yazım standartlarına sahiptir. Yazıda bariz yazım veya dilbilgisi hataları varsa ya yazar aceleyle yayınlamıştır ya da yazdıkları hakkında uzmanlığı yoktur. Yazı dezenformasyon için de üretilmiş olabilir.

Dezenformasyonu Tespit Etmek için İpuçları

Fotoğraflara Dikkat Et-Tersine Arama Yap

Paylaşımlarda yer alan fotoğraf ve görsellere karşı dikkatli ol. Hazır görsel sitelerinden alınmış, üzerinde oynama yapılmış olabilir. Görseli, Tersine Arama gibi yöntemlerle kontrol et.

Ön Yargılarını Kontrol Et

Herkesin önyargıları vardır. Başlığın ve haberin neden ilgini çektiğini düşün? Paylaşımın taraflı olup olmadığını, kendi inanç ve ön yargılarının seni etkileyip etkilemediğini sorgula.

Duygularına Hitap Ediyorsa Dikkat Et

Okudukların seni çok kızdırıyor, mutlu ediyor, korkutuyor veya hislendiriyorsa dikkat et. Bu bir yalan haber olabilir mi sorgula. Propagandalarda olduğu gibi yalan haberler de duygularını hedef alır.

Dezenformasyonla Bireysel M¼cadele

Dur

&

Bekle

Oku

Sorgula

Doğrula

 @dmmiletisim

 @dmmiletisim

<https://www.dmm.gov.tr>

